

De waarde van kunst in haar waarde laten.
De samenwerking tussen klasdocent en kunstdocent.

Als kunstdocent die projectmatig wordt ingezet in verschillende klassen en lagere scholen kom ik vaak het volgende fenomeen tegen: de doelmatige klasdocent. Dit type docent ontfermt zich over zijn leerlingen door hen alle gereedschappen aan te reiken om een mooie toekomst op te bouwen. Hij wordt daarin soms beperkt door leerdoelen die vanuit de visie van het onderwijs de enige voorwaarden zijn tot slagen. Er is weinig ruimte voor extraatjes en deze leerdoelen slorpen alle tijd op. Een kunstproject wordt dan beschouwd als zo een extraatje dat enkel als een valabel tijdverdrijf kan gezien worden als de docent ze op één of andere manier “nuttig” maakt, of met andere woorden, als het project ingebed wordt in de leerdoelen, is dat de enige voorwaarde tot slagen.

Het kunstzinnige project kan niet op zichzelf staan. Welke leerdoelen zullen gekoppeld worden met dat project? Hoe kunnen de als belangrijker ingeschatte leerdoelen van taal en wiskunde hierin hun plaats krijgen?

Deze bezorgdheden worden bij de eerste kennismaking meteen op tafel gelegd, nog vaak voor wij elkaar begroeten.

Kan er dan geen tijd en ruimte gemaakt worden zodat kunst op zich een vak kan zijn? Moet kunst altijd in functie van een ander vak bestaan?

Ik ben ervan overtuigd dat een klasdocent ook een belangrijke rol speelt in de motivatie van de leerlingen voor het aangeboden kunstvak. Als zij erin geloven, staan hun leerlingen er ook sneller voor open, wat voor een tijdelijk, niet alledaags project een voorwaarde is.

De samenwerking tussen een klasdocent en de kunstenaar is essentieel om een goede start te maken.

Mijn doel bestaat erin om de klasdocent ervan bewust te maken dat kunsteducatie op zichzelf van onschatbare waarde kan zijn en dat het niet nodig is het belang ervan te reduceren tot een evidente, secundaire rol binnen het onderwijs. Het is niet louter een extraatje, of een aanvulling, maar een zinvol educatief mechanisme om leerlingen zichzelf te laten ontplooiën. Ze mogen hierbij gerust even pauzeren en wiskunde en taal achterwege laten.

De kunstvakken kunnen het creatief denken stimuleren en helpen leerlingen om buiten de lijntjes te kleuren bij het oplossen van problemen. Zo benadrukt pedagoog Gert Biesta (2020) in zijn boek het belang van de kunsteducatie voor de ontwikkeling van kritisch en creatief denken, en stelt hij dat kunst het uniek vermogen heeft om de bekwaamheid van leerlingen te vergroten bij het aanpakken van complexe problemen.

Volgens het werk van filosoof Ordine (2020) is creativiteit de essentie van het menselijk bestaan. Kunsteducatie kan een omgeving bieden waarin deze creativiteit kan floreren zonder beperkingen van het direct waarneembare en resultaatgerichte “nuttige”.

Kunstvakken kunnen de leerlingen de vrijheid bieden om te verkennen, te experimenteren,

te ondernemen, te falen, en hun eigen unieke perspectieven te ontwikkelen, wat in deze wereld waar alles aan hoog tempo verandert en evolueert van onschatbare waarde kan zijn.

Judith Wambacq (2021) stelt in 'Kunst en Zingeving' dat we leven in een wereld waarin nutsdenken het dominante retorisch model is geworden. Kunst, onderwijs, en zelfs de liefde zijn geïnstrumentaliseerde onderwerpen en worden enkel nog ingeschakeld als zij hun nutteloosheid verliezen of in een bepaald vooropgesteld plan of visie passen.

Ik merk dat niet enkel het bestuderen, maar ook het maken van kunst bepaalde gevoelens kan oproepen en dat dit ook de leerlingen kan helpen hun eigen gevoelens beter te begrijpen. Het blijkt een hulpmiddel om die gevoelens, gedachten en ervaringen te uiten op een andere manier, zonder woorden.

In de klasgroep wordt dit al snel duidelijk. De leraren waarschuwen en excuseren zich op voorhand voor die ene wilde leerling die vaak niet luistert of stilzit, of die ene verlegen leerling die afwachtend is en niet mee wil doen. Groot is dan de verbazing wanneer ze merken dat als deze leerlingen een andere manier van expressie aangereikt krijgen, ze zich wel tonen en hun plek durven innemen tijdens het kunstproject. Ze bloeien open en vinden een andere taal, die misschien niet meteen een optie was voor de klasdocent.

Het kunstaanbod is een middel voor het verkennen en ontwikkelen van de identiteit op verschillende niveaus. Biesta (2020) benadrukt dat leerlingen door middel van kunsteducatie niet alleen in staat zijn om zichzelf uit te drukken, maar ook om te reflecteren over wie ze zijn en wie ze graag willen zijn. Het gaat dus niet alleen om het proces van kunst leren maken, maar ook om het proces van zelfontdekking en zelfbewustzijn. Dit kan niet vroeg genoeg beginnen.

Ook Ordine (2020) benadrukt dit idee van kunst als middel voor identiteitsontwikkeling. Hij betoogt dat kunsteducatie de leerlingen mogelijkheden biedt om zichzelf te presenteren aan de wereld op een manier die authentiek en uniek is. Ze kunnen door middel van kunst hun gevoelens en innerlijke gedachten uitdrukken. Ze kunnen communiceren naar anderen wie zij zijn, wat voor hun ontwikkeling als individu zeer belangrijk is. Kunst biedt de leerlingen die veilige plek waarin dit allemaal kan en mag door de vrijheid, ruimte en tijd die hierin wordt aangeboden. Het draagt bij aan hun zelfvertrouwen en zelfbewustzijn.

Tijdens de lessen kunsteducatie merk ik vaak dat doorheen het proces de groep waarmee ik samenwerk ook nauwer naar elkaar toegroeit. Carolien Pauwels (2021) betoogt in haar werk dat kunsteducatie een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van emotionele intelligentie en empathie bij leerlingen. Door kunstwerken te ervaren en te interpreteren leren de leerlingen zich in te leven in de gevoelens van anderen, ook om begrip te krijgen voor iemands ervaring en leefwereld. Op deze manier kunnen wij verbinding maken met anderen en de wereld rondom ons. Je verbindt jezelf met anderen met gelijkaardige ervaringen, ook al zijn we verschillend. Hierdoor voelen we ons verbonden met elkaar, we voelen ons minder alleen of geïsoleerd van de rest van de wereld. Wat in een schoolomgeving spijtig genoeg vaker kan voorkomen dan we vermoeden.

Kunst zou dus niet enkel helpen bij het opbouwen van de individuele identiteit, maar versterkt ook de collectieve identiteit van gemeenschappen, wat voordelen oplevert voor de samenleving.

Het speelt een grotere rol dan we denken, kunst is een krachtig middel voor het uitdrukken van tradities, de geschiedenis en culturele waarden. Het speelt een rol bij het vormen van die gedeelde identiteit en kan sociale cohesie bevorderen. De leerlingen kunnen zich verbonden voelen met iets dat groter is dan zichzelf. (Taquet, 2020)

Het “wij” gevoel kan versterkt worden waardoor de leerlingen via een meer empathische benadering omgaan met de wereld om zich heen. In een samenleving waar de “ik”-persoon steeds meer op de voorgrond staat is dit van cruciaal belang. We kunnen ook stellen dat kunst kan fungeren als een spiegel voor individuen en gemeenschappen, waarbij het helpt om gedeelde ervaringen en waarden uit te drukken en door te geven aan elkaar. (Botton & Armstrong, 2016)

Door middel van kunst leren de leerlingen kritisch denken, problemen oplossen en hun verbeeldingskracht te gebruiken. Dit draagt bij aan een breder begrip van de wereld om hen heen en hun plaats hierin. Ze ontwikkelen het oordeelsvermogen om kritisch na te denken, wat hen helpt in hun algehele ontwikkeling en eventueel later succes in het leven.

Sommigen zouden kunnen beweren dat kunsteducatie niet zo belangrijk is als eventuele andere vakken omdat het in de samenleving niet direct leidt naar meetbare successen op carrièreniveau, of naar voordelen. Ik vind het dan ook belangrijk om te blijven benadrukken dat het doel van onderwijs niet alleen is om leerlingen voor te bereiden op een specifieke baan, maar ook om hen te helpen zich te ontwikkelen tot kritische en empathische individuen die bijdragen aan deze samenleving als geheel. Persoonlijk geloof ik dat kunsteducatie een essentiële rol speelt in het vormen van deze eigenschappen en bijdraagt aan een allesomvattende benadering van onderwijs die verder reikt dan puur economisch gewin.

Als ik dus even samenvat, concludeer ik hieruit dat kunsteducatie van onschatbare waarde is en op zichzelf staand moet worden aangereikt. Het biedt unieke kansen voor creatief denken, de emotionele ontwikkelingen, de zelfexpressie en het kritisch denken en vult een leegte in waar andere vakken geen antwoord op bieden.

“Het zorgt ook voor een dynamischer wereldbeeld; het laat zien dat het proces van ervaren en creëren minstens even belangrijk is als het streven naar een eindproduct.” (Taquet, 2021, pag 119) Daarom vind ik dat het van cruciaal belang kunsteducatie te koesteren en te erkennen als een essentieel onderdeel in ons huidig onderwijs, los van zijn relatie tot andere vakgebieden.

De klasdocent fungeert in een situatie zoals deze als een leider en kan een richtinggevende kracht zijn in de klas. Zoals reeds gezegd en wat ik zelf steeds ervaar: als de klasdocent gemotiveerd is en een positieve houding tegenover kunsteducatie toont, zal de leerling sneller geneigd zijn zich open te stellen, betrokken te zijn en deel te nemen. Door de juiste motivatie kan de docent een ondersteunende en stimulerende omgeving creëren samen met de kunstvakdocent waarin leerlingen zich vrij voelen om risico's te nemen, te experimenteren, te doen en te falen. De sfeer van vertrouwen en openheid bevordert het

klimaat om zich comfortabel te voelen en open te stellen. Zo kunnen nieuwe ideeën en perspectieven goed ontvangen worden en kunnen we elkaar aanmoedigen om samen verder te gaan in deze zoektocht.

Het is dus ook van essentieel belang dat de klasdocent de kunstvakdocent ziet als samenwerkende kracht en partner, niet als indringer. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid die wij dragen, maar door hun positie in de klas zijn zij vaak als eerste aan zet om de bal aan het rollen te brengen. We kunnen onze krachten bundelen en van elkaar leren. Zo kunnen we verschillende vaardigheden en perspectieven combineren om een rijkere leerervaring voor de leerlingen te creëren.

Ik ben dan ook dankbaar wanneer de leraar zich hier voor openstelt en hun leerlingen in een ander daglicht willen zien. Zo kunnen ze niet enkel van de kunstvakdocent iets leren maar ook van hun leerlingen zelf. Eens ze dit toelaten is het een ultieme kans om buiten de traditionele lesmethoden te treden en hun leerlingen op een meer persoonlijke en vaak ook betekenisvollere manier te benaderen. Ze kunnen zich laten inspireren en enthousiasmeren om nieuwe benaderingen te verkennen en hun eigen klaspraktijk te verrijken.

Als je dit beseft als klasdocent, zou het geen zonde zijn om zo een mooie kans te laten liggen je te laten verrassen door jezelf en je leerlingen? En dat allemaal door zo een tijdverdrijf als kunst!

Bronnenlijst:

- Biesta, G. J. J. (2020). *Door kunst onderwezen willen worden*. Artez Press
- Botton, A., & Armstrong, J. (2016). *Art as Therapy*. Phaidon Press.
- Ordine, N. (2020). *Het nut van het nutteloze: een manifest over kennis, kunst en cultuur*. Bijleveld.
- Pauwels, C. (2021). *Ode aan de verwondering*. Lannoo Meulenhoff-Belgium.
- Rutten, K., Soetaert, R., Pinxten, R., Standaert, R., Dekeyzer, B., Verneert, F., Wambacq, J., Taquet, J., & Devaere, B. (2021). *Mogen we nog verwonderd zijn? Een pleidooi voor meer kunsteducatie in het onderwijs*. Owl Press